

Reformasjonsjubileet 2017

Undervisningsopplegg for 10. trinn

av Astri Marie Wessel

1. Kompetansemål i grunnskolen

KRLE 10. klasse

- Gjøre rede for viktige hendelser i kristendommen fra reformasjonene til vår tid
- Forklare hovedtrekk ved romersk-katolsk, ortodoks og protestantisk kristendomstradisjon
- Drøfte kristendommens betydning for kultur og samfunnsliv

Historie 10. klasse

- Finne døme på hendingar som har vore med på å forme dagens Norge og diskutere korleis samfunnet kunne vorte dersom hendingane hadde utvikla seg annleis

Samfunnsfag 10. klasse

- Skape forteljingar om menneske fra ulike samfunn i fortid og notid og vise korleis livsvilkår og verdier påverkar tankar og handlingar

Med bakgrunn i kompetansemålene ovenfor i fagene KRLE, historie og samfunnsfag, legges fram en skisse til undervisningsopplegg i forbindelse med reformasjonsjubileet 2017. Det vil være opp til den enkelte skole hvor mange undervisningstimer som skal brukes på opplegget. I tillegg til undervisningstid fra KRLE, historie og samfunnsfag, kan det også vurderes å bruke tid fra norsk og musikk.

I dette undervisningsopplegget er ikke endringene reformasjonen førte til for kirken det viktigste, men hvilke konsekvenser reformasjonen fikk for folk flest og samfunnsutviklingen. Å inspirere og gi elevene tid til analyse og refleksjon er en svært viktig del av opplegget.

I noen klasser kan elevene ha lært noe om Martin Luther eller om 1500-tallet tidligere, slik at deler av stoffet blir repetisjon. Det gir læreren mulighet til å bruke mer tid på andre deler av opplegget. En av hensiktene med dette opplegget er å gi elevene kunnskap om at samfunnsutviklingen påvirkes av mange faktorer – også av enkeltpersoner.

På noen skoler kan det være aktuelt å invitere ressurspersoner for å skape variasjon i undervisningen. Det kan for eksempel være presten i bygda eller lokalhistorikeren. Disse kan f.eks. presentere utvalgte deler av stoffet eller svare på spørsmål fra elevene. Hvis elevene konkluderer med, under tema D, at skolen og/ eller samfunnet trenger reformer, kan f.eks ordfører inviteres til samtale på skolen omkring dette.

2. Tema i reformasjonsjubileet:

Tema A) Martin Luther – reformator (s.2)

Tema B) Martin Luthers samfunnssyn (s.3)

Tema C) Luthersk tro og tenkning i Norge (s.4)

Tema D) Behov for reformer i dag? (s.6)

Vedlegg (s.7)

Tema A: Martin Luther - reformator

Mål for tema A:

- Gi elevene kunnskap om hvilke nye tanker Luther introduserte
- Gi elevene innsikt i hva som påvirket Luther til å tenke nytt
- Gi elevene inspirasjon til selv å tenke/reflektere

Forslag til gjennomføring av tema A:

1. Aktivitet med fokus på tenkning
2. Fakta om Martin Luther
3. Refleksjon og bearbeidelse av presentert stoff
4. Fordypning

1. Øvelse: Mange måter å tenke på

Øvelsen er ment å skape refleksjon rundt hvor forskjellig vi mennesker tenker, til og med om enkle ting. Se vedlegg 1

2. Fakta om Martin Luther presenteres

Dette kan gjøres på ulike måter. Læreren kjenner elevene og vet hva de kan fra før, så presentasjon må velges ut fra dette. Elevene har muligens lærebøker der Martin Luther er omtalt, og da er det naturlig at disse blir brukt. På internett finnes fakta om Martin Luther f.eks .

https://snl.no/martin_luther På internett finnes også filmsnutter om Martin Luther, f.eks.

<https://www.nrk.no/skole/> Det finnes også ulike quiz f.eks www.kristendom.dk/luther

Eks 1. Elevene leser og finner fakta om Martin Luther

- Læreren kan dele ut fakta-ark om Martin Luther og elevene leser selv. Se vedlegg 2.
- Læreren kan velge å gi elevene sidehenvisning til ulike bøker og/eller internettadresser og la de selv finne fram fakta. De kan lese flere kilder om Martin Luther og drøfte i grupper om de ulike kildene gir like opplysninger om Martin Luther eller vektlegger ulike ting.

Eks 2. Læreren presenterer Martin Luther for elevene.

- Læreren kan gjøre dette på flere måter; opplesing, muntlig fortelling, muntlig fortelling kombinert med bruk av tavle eller interaktiv tavle.

3. Refleksjon og bearbeidelse av presentert fakta

- Læreren bør velge arbeidsmåter som elevene kjenner.
- Det bør være tid til egenaktivitet, f.eks.: skrive faktasetninger om Martin Luther; lage tidslinje med viktigste hendelser i hans liv; lage notat om viktige hendelser i hans liv; skrive avisinnlegg om en hendelse i hans liv. Elevene kan også lage spørsmål til sine medelever og lage quizkonkurranse i klassen/gruppa.

Uansett hvilken måte Martin Luther blir presentert på er det viktig at dette blir berørt når fakta skal bearbeides:

- *Martin Luther la merke til forholdene i sin tid, reflekterte og tenkte:* Finnes tilgivelse ved egne gjerninger og botsøvelser? Hvorfor har kirka så mye rikdom? Kan avlatshandel være riktig? Har paven for stor makt?

- *Martin Luther tok konsekvensen av det han så og handlet i tråd med sin samvittighet*: ble munk, studerte, skrev teser 31.10.1517, skrev bøker, møtte på Riksdagen 1521, oversatte Bibelen til tysk, innførte ny gudstjenesteordning, utarbeidet to-regimentslære

En del av bearbeidelsen bør være fellessamtale. Denne bør ende i og gi tid til en refleksjon omkring om det er noe i vår tid som vi *bør merke oss og reflektere over*: Er det er slik det bør være, i skolen? i nærmiljøet? i verden? Hvordan kan vi inspirere hverandre til å være kreative og finne nye løsninger til beste for flere? Er det rom nok for å tenke og handle ulikt i vårt samfunn eller påvirkes vi til å være like? Kan vi gjøre livet bedre for dem som opplever urettferdighet eller er det andre som kan gjøre det?

4. Fordypning

Det kan være aktuelt å gi elevene eksempler på flere personer i vår tid/ nær historie som har gjort stor innsats for å endre samfunnsforholdene. Det kan være:

- Liu Xiaobo, regimekritikeren fra Kina som fikk Nobels fredspris i 2010
- Nelson Mandela, første svarte president i Sør- Afrika, Nobels fredspris 1993
- Martin Luther King, borgerrettighetsforkjemper i USA, Nobels fredspris i 1964

Tema B: Martin Luthers samfunnssyn

Mål for tema B:

- Gi elevene kunnskap om Luthers tankemodell, to-regimentslæren
- Gi elevene innsikt i hvordan Luthers tanker har medvirket til utvikling av samfunnet
- Gi elevene inspirasjon til å medvirke til videreutvikling av samfunnet

Forslag til gjennomføring av tema B:

1. Aktivitet med fokus på hvem som bestemmer
2. Fakta om to-regimentslæren og samfunnsendringer dette har medvirket til i ettertid
3. Bearbeidelse / refleksjon
4. Fordypning

1. Øvelse – gruppearbeid Hvem bestemmer?

Målet med øvelsen er å sette fokus på hvem det er som bestemmer i våre liv.

Øvelsen gjennomføres slik:

- Del klassen opp i grupper på 3-5 elever
- Del ut aktivitetsplate med ulike felt – se *Vedlegg 3 Tema B*
- Forklar at ulike ting i ens liv som bestemmes av ulike forhold/instanser. Gruppen skal avgjøre hvem som bestemmer hva.
- Del ut spørsmålsark – se *Vedlegg 4 Tema B*
- La elevene samtale og be dem skrive inn nummeret på spørsmålet i riktig felt i forhold til hvem som bestemmer
- I fellessamtalen etterpå kan følgende drøftes:

- Om det er noe din egen samvittighet bestemmer
- Om man bestemmer alt selv
- Om det er noe som det er veldig greit at det bestemmes av andre
- Om kirken egentlig bestemmer noe

2. Presentere fakta om to-regimentslæren og samfunnsendringer

Fakta om Luthers tankemodell er vedlagt. Se *Vedlegg 5 Tema B*.

To-regimentslæren er så gjennomsyret i norsk tankegang at vi gjerne tror at alle i alle land tenker slik som oss. Men selv om det er lutherske kirker over hele jorda, så er det først og fremst i Nord-Europa der to-regimentslæren har fått stor innflytelse.

Dette stoffet er nok såpass komplisert at det passer best for framleggelse av lærer.

Stoffet bør presenteres slik at elevene får forståelse av hva som var forskjellen mellom forholdene i høymiddelalderen (autoritetstro og kirkemakt) og slik de ble etterhvert som Luthers tanker/ renessanse fikk mer og mer gjennomslag. Trosfrihet og samvittighetsfrihet er grunnpillarer vi verdsetter høyt, men som har trange kår i mange samfunn i dag. Det bør også presiseres at både offentlig skole og offentlige velferdsordninger har sitt utgangspunkt i Luthers to-regimentslære.

3. Bearbeidelse og refleksjon

Det er viktig at elevene får tid til å reflektere omkring forskjellene i livsutfoldelse i et autoritært samfunn og i et samfunn der det er makt og innflytelse er fordelt mellom kirken/ religionen og det verdslige/politikken.

I fellestid kan elever som har lest bøker eller sett filmer om personer som lever i autoritære samfunn fortelle om det. Innslag fra nyhetsendinger på TV kan vises.

Hvis det er flyktninger/ asylanter i klassen/ gruppa må det gis tid til, i samarbeid med deres foresatte, å bevisstgjøre alle elevene på hvorfor de flyktet. Det må også gis rom for å gi opplysninger om det som var godt i landet de flyktet fra og eventuelt lage et godt fremtidsscenario – f.eks. år 2025- der alle elevene skriver ønsker/ drømmer for landet.

I klasser der det ikke er flyktninger/ asylanter, kan det være aktuelt å invitere f.eks. flyktnigekonsulent og flyktninger til samtale.

Tema fra samtalen i gruppearbeidet *Hvem bestemmer* kan brukes igjen (se Vedlegg 4).

4. Fordypning

Samvittighetsfrihet er viktig i Luthers tankegang. Aktuelle fordypningstema kan være:

- Menneskerettighetserklæringen, vedtatt av FN 10.12.1948
- Amnesty International – verdens største menneskerettighetsorganisasjon

Mange flyktninger / asylanter kommer fra land der Islam er religionen. Fordypningstema kan være:

- Islam, samfunnssyn, lovgivning bygget på Koranen, ulike statsdannelser: skille religion og politikk?

Tema C: Reformasjonen og Luthersk tro i Norge/ Trøndelag

Mål for tema C:

- Gi elevene kunnskap om hva som skjedde i Norge / Trøndelag ved overgangen fra katolisisme til lutherdom
- Gi elevene innsikt i hvilke impulser reformasjonen har gitt norsk kultur, skole og næringsliv
- Gi elevene inspirasjon til å bedre kjent med hendelser /bygninger/ gjenstander i nærmiljøet knyttet til reformasjonen

Forslag til gjennomføring av tema:

1. Aktivitet med fokus på betydningen av gode medhjelpere
2. Fakta om reformasjonen i Norge/Trøndelag på 1500-tallet og framover

3. Refleksjon / bearbeiding av presentert stoff
4. Fordypning

1. Aktivitet med fokus på betydningen av gode medhjelpere

Mål

Se betydningen av å lytte til og få støtte fra andre.

Materiell

Bind for øynene

Etapper

1. Be en elev om å følge en rett linje gjennom rommet til et punkt på den andre siden.
2. Gi eleven bind for øynene og be den om å følge samme linje en gang til. De andre elevene må være rolige. Ingen må gi råd. Ingen må røre personen. Be eleven om å ta av bindet for øynene og sammenligne stedet han står på med der han skulle vært.
3. Gjør det samme en gang til ved først å snu personen rundt i ring. Be eleven om å ta av bindet for øynene og igjen sammenligne stedet han står på med der han skulle vært.
4. Begynn øvelsen en gang til og tillat denne gangen oppmuntringer og fysisk støtte fra de andre elevene.
5. Repeter øvelsen med en eller to elever hvis du har tid.
6. Still følgende spørsmål til deltageren:
  - Hvordan følte det å måtte gå for å nå punktet uten støtte fra de andre?
  - Hvordan følte det med støtte fra de andre?
  - Kom du nærmere eller lengre ifra punktet du skulle til når du ble snudd i ring?

Utdyping Denne oppgaven ønsker å gi elevene en følelse av hvordan det er å få støtte av mennesker rundt seg. Den setter fokus på hvor viktig det er med gjensidig tillitt og støtte. Det er ingen konkurranse, men vi ønsker å vise fordelene med å jobbe i team i motsetning til det å jobbe alene. Den viser også hvor viktig det er å lytte til hverandre.

2. Fakta om reformasjonen i Norge/Trøndelag på 1500-tallet og framover

Dette stoffet kan elevene tilegne seg ved egen lesing og/ eller ved at lærer presenterer. Se Tema A, pkt 2. Se også fakta-ark, vedlegg 6

3. Refleksjon / bearbeiding av presentert stoff

Det var kong Kristian 3. og den danske adelen som i 1536 i fellesskap avtalte at Norge skulle bli et lydrike under Danmark og at protestantismen skulle være statens religion. Den lutherske læra var ikke kjent i Norge, men noen få som Fru Inger til Austrått støttet dansk kongen. Kong Kristian 3. og Fru Inger er eksempler på gode medhjelpere for protestantismen utbredelse i Norge.

Trøndelag var derfor sentralt ved innføring av protestantismen med Trondheim, Steinvikholmen og Austrått. Ved bearbeiding av stoffet, må elevene få innsikt i dette. DE kan få i oppgave å finne ut om de respektive kommunene er bevisst dette og om det er arrangement, minnesmerker fra denne tida. Se www.orlandkultursenter.no www.operatrondelag.no

Det kan også være aktuelt i fellessamtale med elevene og fundere på hvordan det hadde vært i Trondheim hvis byen fortsatt hadde vært erkebiskopsete.

4. Fordypning

Elevene kan få i oppdrag å lete etter bygninger eller inventar fra 1500- tallet eller tidligere som finnes i nærmiljøet. En utstilling av gamle bibler, salmebøker og Luthers katekisme kan være aktuelt. Dette kan gjøres i samarbeid med andre gode medhjelpere, f.eks menighetsråd og historielag.

Elevene kan sammen med organist eller lokalt kor lage konsert i kirka. Der kan Luthers salmer synges og J.S. Bach sin musikk spilles.

Tema D: Behov for reformer i dag?

Mål for tema D:

- Gi elevene kunnskap om hvordan Luthers tanker ble kjent
- Gi elevene innsikt i dagens kommunikasjon
- Gi elevene inspirasjon til å engasjere seg for en sak

Forslag til gjennomføring

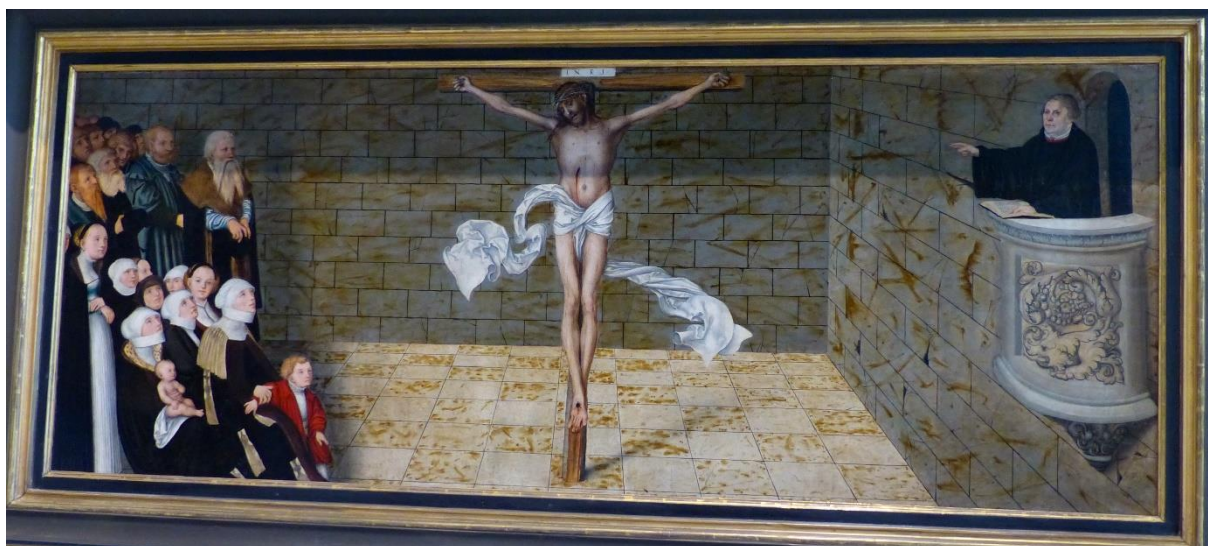
1. Presentere fakta om boktrykkerkunsten og om dagens kommunikasjon
2. Gjennomføre aktivitet /aksjon til beste for noe

1. Presentasjon

Det er sagt at reformasjonen var like mye en medierevolusjon som en religiøs revolusjon. I årene 1517-1530, ble Luthers bøker trykket i 300 000 eksemplarer. Bokpublikumet vokste dramatisk fra 1500-tallet av. I vår tid når TV- signaler og internett ut over hele jorda- også til land der ytringsfriheten er mer og mindre kneblet. Læreren kan selv presentere disse fakta eller gi elevene oppgaver der de selv kan finne ut noe om endringene boktrykkerkunsten medførte og dagens mediesituasjon rundt omkring i verden.

2. Gjennomføre aktivitet / aksjon- reform!

Elevene har gjennom opplegget blitt kjent med at det er mulig å reflektere og finne områder der det er behov for reformer. Nå er det tid for at elevene bestemmer seg for om de skal engasjere seg i en sak og at de samtidig planlegger hvordan de skal fremme saken. Hvis det er noe som angår klassen, kan kanskje «teser» på klasseromsdøra være mest aktuelt. Er det noe i lokalmiljøet, kan lokalavisa eller lokalradio være rette kanal. Er saken politisk, kan ordfører tilskrives eller inviteres til debatt. Gjelder det kirken, så er prest eller menighetsrådsleder rette adresse. Face-book eller Twitter er andre kanaler som kan nyttes hvis saken er av betydning for et større publikum. Det er viktig at alle elevene får legge fram sine saker, og at avgjørelsene i klassen foregår på demokratisk måte.

Vedlegg 1- Tema A

Oppgave 1. Mange måter å tenke på

Materiell

A4 Ark

Penner

Flippover

Etapper

1. Del ut ett ark og en penn til hver elev.
2. Skriv ned ordet SKO på flippover.
3. Be hver elev skrive ned 10 forskjellige punkter med hva de tenker på når de ser ordet SKO på flippoveren. Det kan være hva som helst av tanker som dukker opp når de ser ordet skrevet ned, eller tenker på dette ordet. Det er ikke lov å stille spørsmål om hva de skal skrive ned. Hver og en skal skrive 10 forskjellige konkrete eller abstrakte ting; tanker, bilder eller assosiasjoner til ordet SKO. Ikke se hva de andre skriver.
4. Når alle elevene har skrevet ned 10 punkter, be dem finne en medelev og danne grupper på 2.
5. Nå skal gruppene dele de 10 punktene de har skrevet ned. Be dem sammenlikne punktene med hverandre, og telle opp hvor mange like punkter de måtte ha.
6. Samle gruppen i plenum og skriv ned hvor mange av parene som har 10 like punkter, 9 like punkter, 8 like punkter osv ved opptelling.
7. Oppsummer til slutt øvelsen ved å stille følgende spørsmål til refleksjon:
  - Ble du overrasket over hvor mange forskjellige assosiasjoner det var mulig å skrive ned ved å tenke på et så konkret og simpelt ord?
  - Hva kan denne øvelsen fortelle oss om hvor forskjellig vi tenker om en enkelt ting? Forestill deg å gjøre samme øvelsen med et mindre konkret og enkelt ord, som for eksempel med ordene frihet, fred eller kjærlighet.

Utdyping Denne øvelsen demonstrerer hvor ulike tanker mennesker kan ha om en enkelt ting. Øvelsen er ment å skape refleksjon rundt hvor forskjellig vi tenker. Ordet SKO kan vi tro er enkelt og konkret, men likevel ser vi at det er mange forskjellige tanker om dette ordet.

Vedlegg 2 Tema A: Fakta om Martin Luther

- Martin Luther ble født den 10. november 1483 i Eisleben i Tyskland.
- Faren var en fattig bonde, som etter hvert tok arbeid som gruvearbeider.
- Luthers far var viljesterk, handlekraftig og karakterfast. Han var hederlig, bestemt og likefrem. Han gjorde det han mente var rett, uansett hva følgene måtte bli. Hans sunne fornuft gjorde at han betraktet munkevesenet med mistro.
- Luther visste ikke at det fantes en Bibel før han fant en på universitetet som ung student.
- Religionen var preget av redsel for Gud. Folk hadde ikke bibelkunnskaper, og det florerte all slags nifs overtro om hekser, om djevelen og skjærsilden. Luther ble ofte skremt med disse tingene, og han var ofte redd.
- Faren ville at Luther skulle bli jurist.
- Luther begynte tidlig på skole. Der fikk han ofte hard medfart. Foreldrene var så fattige at da han drog hjemmefra for å gå på skole i en annen by, måtte han en tid synge ved dørene for å skaffe seg mat, og ofte sultet han.
- I 1501, begynte han på universitetet i Erfurt. Han var da 17 år gammel.
- For første gang i sitt liv fikk han se en latinsk bibel på universitetsbiblioteket. Han hadde aldri hørt om Bibelen, så dette var et oppsiktsvekkende funn. Med en blanding av undring og ærefrykt bladde han i Den hellige skrift, og med bankende hjerte leste han livets ord for første gang. Og han utbrøt: "Å, om Gud ville gi meg en slik bok!"
- I 1505 ble han magister i filosofi.
- Under et tordenvær, lofte han i redsel å bli munk.
- Han gikk i kloster, men vågde ikke å fortelle det til faren. Han ble en from munk og helstøpt katolikk.
- Klosterlivet var ydmykende, krevende og spartansk. Etter hvert som han fikk en dypere syndserkjennelse, prøvde han å oppnå tilgivelse og fred ved egne gjerninger. Han plaget seg selv og tappet seg for så mye krefter, at han skadet helsa si for resten av livet.
- I 1507 ble Luther ordinert til katolsk prest og utnevnt til professor ved universitetet i Wittenberg. Der studerte han Bibelen på original-språkene og begynte å forelese om Bibelens bøker, og veltalenheten hans fenget tilhørerne. Han ble en autoritet på Den hellige skrift.
- Han forkynte det han leste i Bibelen, men var fremdeles en trofast sønn av pavekirken og hadde ingen tanke om å bli noe annet.

- Da Luther vinteren 1510-11 dro på pilegrimsreise til Roma, fikk han se en pomp og prakt og overflod blant munkar, prester og kirkens menn som han aldri hadde kunnet forestille seg. Overalt så han ting som fylte ham med forbauselse og gru. Han fikk se uanstendigheten, ugudeligheten og blasfemien som hersket i alle sjikt innenfor geistligheten.

- Luther krøp på sine knær opp Pilatustrappens 28 trinnene fordi paven hadde lovet avlat til alle som gjorde det. Da han var midt i trappa, hørte han en tordenrøst som sa til ham: "Den rettfærdige skal leve ved tro." Rom 1.17. Han reiste seg resolutt, og skamfull og redselslagen skyndte han seg bort. Han hadde fått opp øynene for pavedømmets bedrag og tok etterhvert mer og mer avstand fra romerkirkens læresetninger.

- Da Luther kom tilbake fra Rom, flyttet han inn i augustiner- klosteret i Wittenberg.

- Året etter, i 1512, fikk han doktorgraden i teologi ved universitetet i Wittenberg og studerte Bibelen ivrigere enn noen gang.

- Luther ble for alvor klar over at JESUS ga fri syndsforlatelse, frelse og fred, nettopp det han hadde forsøkt å oppnå ved å "blidgjøre" Gud med egne gjerninger og botsøvelser. Frykten for GUD forsvant.

- Luther begrunnet alle sine synspunkter med Skriften, og i alle hans diskusjoner og begrunnelser henviste han til: "Skriften og skriften alene!". Dette prinsippet ble livsnerven i reformasjonen og undergravde grunnvollen for pavenes overhøyhet.

- I slottskirken i Wittenberg var det ca. 10.000 relikvier – såkalte hellige gjenstander – (trebiter fra Jesu krybbe og kors osv.). Ved å tilbe i denne kirken, og ved å gi gaver, fikk man løfte om å slippe tusener av år i skjærsilden. Denne læren bekymret Luther en hel del!

- For å skaffe penger til bl.a. bygging av Peterskirken. satte paven i gang salg av avlatsbrev som folk kunne kjøpe i stedet for å gjøre botshandlinger. Denne ordningen viste seg å bli svært populær spesielt blant folk som hadde penger. Man kunne også kjøpe avlat for noe galt man senere hadde tenkt å begå. Ordningen gav store inntekter til kirken.

- I Tyskland flokket folk seg rundt avlatskremmeren Tetzl som erklærte: "Når pengene i kisten klirer, straks sjelen ut av skjærsilden springer." Han malte ut hvordan man kunne spare sine kjære avdøde for mange og store pinsler i skjærsilden.

15 17 - Luther går til kamp

- Det var vanlig å sette i gang en diskusjon ved at man skrev noen "teser" - korte setninger - der man så klart og enkelt som mulig prøvde å si hva man var uenig i, og hva man ville diskutere. Disse ble slått opp på veggene i klostre og kirker for at alle skulle bli kjent med dem.

- 31. oktober 1517 slo Luther opp 95 teser på kirkedøra i Wittenberg. Han er ikke imot avlat og avlatssalg, men han er rasende på misbruket han ser rundt seg.

DETTE BLE BEGYNNELSEN TIL DEN PROTESTANTISKE REFORMASJONEN

- Paven synes ikke det er noe å ta på vei for. Luther blir da anklaget for å være en kjetter som angriper paven, og paven blir nødt til å høre.
- I 1519 møtes Luther og professor Johan Eck til disputas i Leipzig. Der sier Luther at også paven er et menneske og at også kirkemøter kan ta feil. Bibelen er den eneste sikre kilde man kan hente kunnskap fra; bare Bibelen er Guds ord!
- Fyrst Albrecht erklærte: "Jeg kommer ikke til å sove rolig igjen før broder Martin brenner på bålet!" "Du er meg en hedning og toller."
- Luther skriver mange bøker for å klargjøre sine synspunkter.
- Luther hadde ikke ønsket noe brudd med Den Katolske Kirken, tvert imot. Han tenkte kun på en reform av kirken, men han klarte aldri å overbevise kirkens mektigste menn om de feilene de hadde begått, og motsetningene mellom dem vokste.
- I 1518 truet paven med å lyse Luther i bann. I januar 1520 brant Luther dette trusselbrevet offentlig.
- I 1521 ble Luther lyst i bannlyst av paven. Denne bannbullen er aldri trukket tilbake, men tvert imot gjentatt flere ganger.
- Tysklands mektigste fyrste, hertug Fredrik den vise, er Luthers gode venn og beskytter. Han krevde en rettferdig saksbehandling dersom han skulle dømmes av kirken.
- I 1521 fikk Luther legge fram og forsvare sine synspunkter på et riksdagsmøte i Worms der de øverste fra stat og kirke var til stede, inklusive keiser Karl V. Luther skulle få fritt leide, men vennene advarte ham mot å reise. De minnet om hvordan det gikk med Johan Hus som ble brent på bålet.
- Da Luther møtte til riksdagsmøtet, lå alt Luther hadde skrevet samlet på et bord, og det ble forlangt at han skulle tilbakekalle det han hadde skrevet. Han svarte: "Hvis jeg ikke kan bli overbevist ved vitnesbyrd av Den hellige skrift eller ved klare grunner - for jeg tror hverken på paven eller kirkemøtene, da de vitterlig ofte har feilet og motsagt hverandre - så hverken kan eller vil jeg tilbakekalle, for det er ikke rådelig å handle mot sin samvittighet, Her står jeg, jeg kan ikke annet, Gud hjelpe meg! Amen."
- På Wartburg slott (1521-22) fikk Luther tid til å oversette Bibelen til tysk så folk kunne lese den på sitt eget språk.
- Reformasjonen grep om seg, og etter et år i skjul kunne han reise tilbake til universitetet i Wittenberg og fortsette arbeidet sitt der.

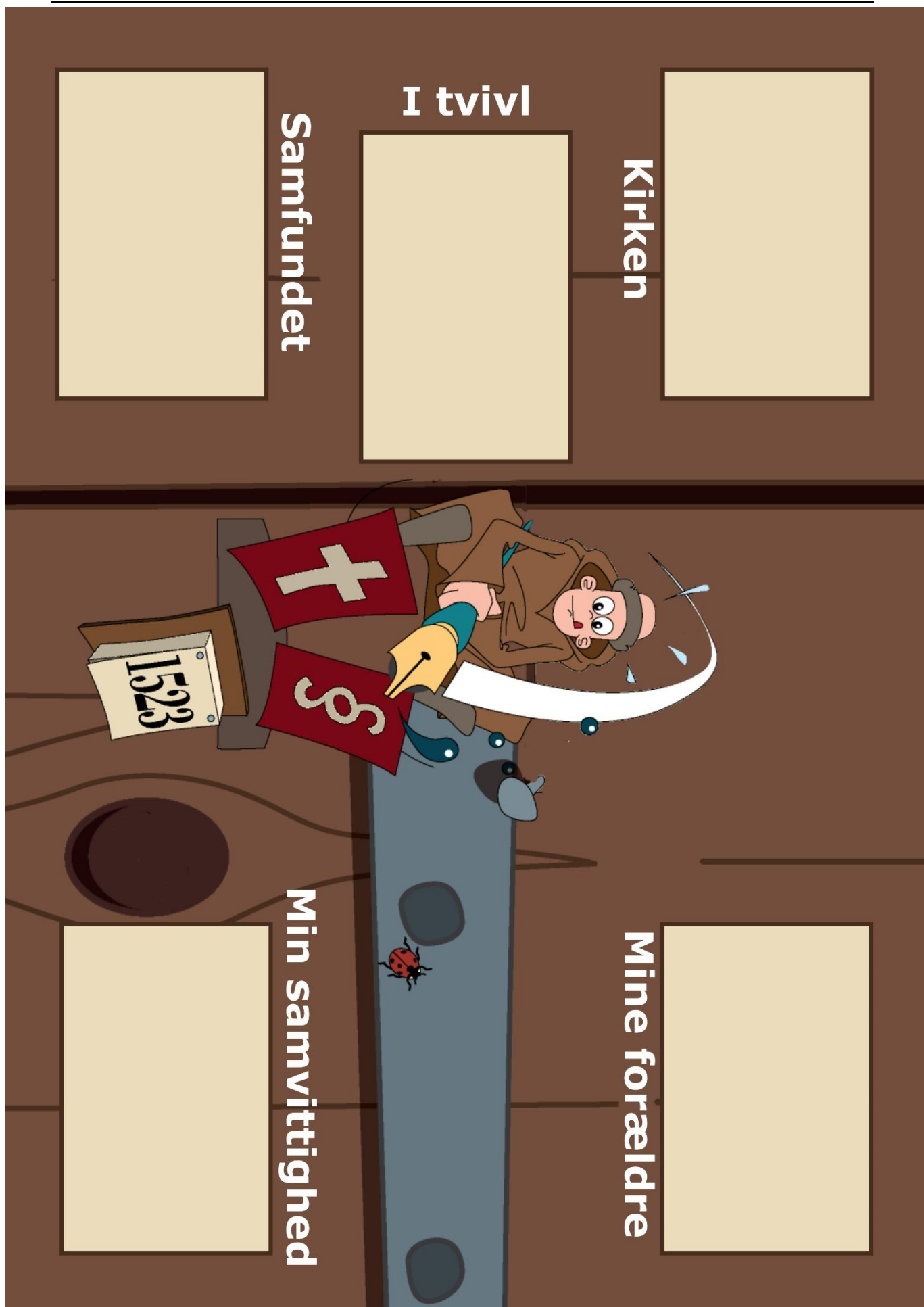

Les mer om hva Arild Johansen har skrevet om Luther på denne nettsiden;

<http://www.robin.no/~arildjo1/luther/index.html>

Vedlegg 3 - Tema B

Kilde: konfirmandcenter.dk

Vedlegg 4 - Tema B

Kilde: konfirmandcenter.dk

Hvem bestemmer –

1. -hvor du skal sove om natta?
2. -hvilken side du skal kjøre på veien?
3. -hvem du skal være kjæreste med?
4. -hva du skal spise?
5. -om du skal drikke alkohol?
6. -hvilken utdanning du skal ta?
7. -når du skal legge deg om kvelden?
8. -om du skal lyge?
9. -om du skal røyke?
10. -om du skal stjele?
11. -hva du skal ha på deg?
12. -hvilke venner du skal ha?
13. -hvor mye du skal spise?
14. -om du skal bruke sykkelhjelm?
15. -hvem du skal bo sammen med?
16. -om du skal anmelde en venn for tyveri?
17. -om du får et godt liv?
18. -om du skal mobbe noen på nettet?
19. -om du skal drepe?
20. -om du skal gå på skolen?
21. -om du skal leve miljøbevisst?
22. -om du skal hjelpe en som har veltet på sykkel?
23. -om du skal sende nakenbilder av din venn videre til andre?

Vedlegg 5 - Tema B

Luthers regimentslære – konsekvenser i ettertid

Bakgrunnen for reformasjonen var en tidligere reformbevegelse innen den katolske kirke, samt renessansen med sine studier av de gamle tekster og vekt på individet.

Regimentslæren, eller to-regimentslæren: Betegnelse på en tankemodell i Luthers teologi og i lutherdommen som trekker et skille mellom to ulike måter Gud utøver sin makt i verden på: det åndelige og det verdslige.

Det åndelige regiment er rettet mot menneskets sjel, og utøves gjennom ordet og forkynnelsen. Den loven som gjelder i det åndelige regiment er kjærligheten og Guds rettferdighet.

Det verdslige regiment er rettet mot menneskets legeme. Det utøves med makt og våpen (sverdet), og reguleres gjennom den borgerlige rettferdighet og fornuften. Samfunnet må styres gjennom det verdslige regiment.

Regimentslæren er utførlig utviklet i Luthers skrift *Om verdslig øvrighet* fra 1523. Den hadde front både mot den romersk-katolske kirke og den verdslige øvrighetens menn i samtiden, hvor begge sider etter Luthers syn overskred grensene for det som var deres mandat.

Samvittighetsfrihet er et viktig prinsipp i reformasjonstenkning: Luthers kamp var mot alle som stilte seg mellom individet og Gud – enten det var den romerske kirken eller sekulære myndigheter. Når vi i dag snakker om personlig frihet, sikret gjennom et skille mellom det private og det offentlige, snakker vi Luthers språk.

Reformasjonen handlet om en anderledes tro og om et nytt syn på kirke og samfunn. Men fordi religion gennemsyret hele 1500-tallets forestillingsverden, spilte endringerne i tro og kirke sammen med andre forhold og fikk vidtrekkende konsekvenser: - for statsdannelse og politikk,- for sosiale forhold og samfundstenkning, - for oppfattelsen af individet,- for oppdragelse og utdanning, - for forholdet mellom menn og kvinner og - for bruken af bilder og musikk.

Luther, ved hjelp av to-regimentslæren, definerte oppdragelsen som en samfunnsoppgave. Skolene ble flyttet ut fra kirkene. Leseferdighet ble viktig, for alle skulle selv kunne lese bibelen og Luthers katekisme. Etter hvert ble offentlig skole for alle barn resultatet.

I middelalderen var fattigdom og «tiggervesen» utbredt, med mange tiggere og tiggerordener, altså munkes som tigget. De fattige skaffet seg frelse gjennom å være fattige, mens de rike skaffet seg frelse i det de gav til de fattige, dvs. de gjorde gode gjerninger. Med reformasjonen ble det teologiske grunnlaget for fattigdom opphevet, mennesket ble frelst gjennom tro alene, hverken gjennom fattigdom eller gode gjerninger. Nå, som mennesket var fritt til å gjøre Guds vilje, kunne og skulle fattigdommen bekjempes. Luther så dette som det verdslige regimentets ansvar, altså samfunnet, og dette førte til en nyordning og etter hvert til vår velferdsstat.

Den **protestantiske etikk** er et uttrykk formulert av den tyske [sosiologen Max Weber](#). Han skrev dette i verket «Den protestantiske etikk og kapitalismens ånd» som en forklaring på hvorfor [Vest-Europa](#) hadde hatt en så enorm vekst økonomisk i forhold til resten av [Europa](#) og også resten av verden. For Max Weber var den protestantiske arbeidsetikken grunnlaget for Vestens velstand. Andre har pekt på svakheter i hans arbeid, og at linjene må trekkes lenger tilbake.

Vedlegg 6 - Tema C:

Reformasjonen i Norge/ Trøndelag – konsekvenser

Den romersk-katolske perioden innledes ved opprettelsen av metropoliterbispedømmet i Nidaros i 1154, og den romersk-katolske perioden i Trøndelags (og hele Norges) historie varer i 384 år[!].

Olav Engelbrektsson var erkebiskop i Trondheim fra 1523 til 1537. Han var en klok mann, lærd og høyt kultivert. Vi vet ikke mye om selve kirkestyrelsen til Olav Engelbrektsson, men det ser ut til at han la særlig vekt på skole og studier.

Olav Engelbrektsson var også en av de største byggherrer landet har hatt. Han bygde en stor del av erkebispegården i Trondheim, men fremfor alt er han bygmesteren av Steinvikholm.

Olav Engelbrektsson fikk i oppgave å føre den tyngste og vanskeligste striden som noen nordmann har ført for landet sitt:

- en strid for kirken i en tid da det var ute med den katolske kirken i Norden
- en strid for selvstendighet da landet var tommere for militærmakt enn noen gang

Olav Engelbrektsson var en kirkens mann og førte striden som kirkemann. Politikken hans var nok nasjonal, men først og fremst katolsk.

I Norge var det motsetninger i [riksrådet](#) omkring hvem som skulle etterfølge Frederik I. I de nordenfjeldske områdene hadde erkebiskop [Olav Engelbrektsson](#) kontrollen, og han motsatte seg sterkt tanken på en luthersk monark med den følge at Norge ble erklært å være et dansk lydrike. Mens Norge allerede lenge gjennom [Kalmarunionen](#) hadde vært i en personalunion med Danmark, så hadde landet vært selvstendig og hatt et eget riksråd.

Denne selvstendigheten opphørte i 1536, og det norske riksrådet ble oppløst. I 1537 ble Benediktinerklosteret på [Munkholmen](#) (Nidarholm) skutt i filler av kanonene på de danske krigsskip som inntar Trondheimsfjorden. Dette innledet de videre krigshandlingene som etterhvert drev den katolske kirke ut av Trondheim for godt, og dermed hele landet

Innføringen av reformasjonen fikk i løpet av de neste årene en rekke konsekvenser. Blant de viktigste økonomiske og maktpolitiske virkninger er:

- oppløsningen av [klostrene](#) og inndragning av deres gods
- inndragning av annet kirkegods
- utskiftningen av de katolske biskopene med danske, lutherske [superintendentene](#)
- utskiftning av prester tilsatt av biskopen med prester som var statstjenestemenn utdannet i Danmark.

Kirken hadde hatt ansvar for langt mer enn det åndelige. Omsorg for fattige skjedde i stor grad gjennom kirker og klostre. Klostrene tok seg også av syke. Utdanningsmulighetene i Norge var få, og de var knyttet til kirken. Alt dette måtte erstattes av andre tilbud, noe som tok lang tid.

For folk flest var nok den viktigste konsekvensen at kirkens ritualer ble drastisk endret. Noen eksempler:

- gamle [helgenfester](#) skulle ikke lenger feires
- [Jomfru Maria](#) skulle ikke lenger æres som før
- sakramenter som [skriftemålet](#) fikk en ny betydning og nytt rituale, det ble etter hvert til overhøring av Luthers katekisme

I og med at kirken var helt sentral i folks liv, fra dåpen til begravelsen, satte sannsynligvis disse endringene i sving sterke følelser hos svært mange. Likedan må det ha virket som en voldsom forandring at gamle helgenbilder og altertavler ble fjernet. At mange av disse ikke ble ødelagt som påbudet var, men gjemt oppe på kirkeloftet, vitner om at man reagerte på hva som skjedde. Disse gjenstandene gikk etter hvert i glemmeboken, og det er faktisk i mange tilfeller først opp mot vår tid at de er blitt funnet igjen.

Da reformasjonen ble innført i 1536, og kirken ble en statskirke, kom i prinsippet katedralskolene under staten. Men også menighetsprestene fikk et offentlig oppdragelsesansvar i menighetene. De ble offentlige embetsmann og hadde derfor et visst ansvar for at borgerne i staten fikk en innføring i den kristne troen. Først på 1700-tallet tok staten til å føre en aktiv utdanningspolitikk. I 1736 ble det innført obligatorisk konfirmasjon i Danmark-Norge, med tilhørende konfirmasjonsopplæring. Alle skulle lære rett kristentro. I 1739 og 1741 kom de første lovene som la grunnlaget for et allment skolestell. Målsetningen var fremdeles religiøs. Folket skulle lære å lese for bedre å kunne tilegne seg den kristne læren.

Språklig fikk reformasjonen et resultat som er særegent for Norge. Ett av kravene fra protestanter var at Bibelen og liturgien skulle være på folkespråket, ikke på latin. I andre land førte dette til et oppsving i bruken av folkespråket også i andre sammenhenger. Men i Norge var de nye prestene dansker, og Bibelen kom på dansk. Det gamle norske språket ble derfor sterkt endret i løpet av unionstiden på grunn av det danske kirkespråket.

Reformasjonen førte med seg et nytt syn på lekfolks betydning i religionen. På kort sikt merket man nok ikke så mye til dette, for den nye kirkeordningen var preget av behovet for å befeste sin stilling. På lengre sikt førte det til en sterkere deltagelse fra lekfolk i kirkens styre og stell. Hans Nielsen Hauge og den bevegelsen han skapte, ble avgjørende i denne sammenheng.

Martin Luther var en stor religionspedagog, og én av hans viktigste religionspedagogiske metoder var salmearbeidet. Han ønsket å gi alminnelige mennesker mulighet for delaktighet i gudstjenesten ved å synge salmer på sitt eget morsmål. Tidligere var det bare prestene og kormedlemmene som sang i gudstjenesten. Salmene ble på én måte både gudstjeneste og undervisning i kristendom. Dette skapte også behov for nye melodier og ny musikk. J.C. Bach ble en av reformasjonens store komponister.

Stoff omkring deler av Luthers tankeverden f.eks hans syn på jødene, er utelatt i denne sammenheng. Det kan tas med, hvis det er ønskelig vise at Luther også kunne ta feil og at hans feilvurderinger er blitt "arvet" av senere generasjoner og spesielt av Nietzsche og nazistene. I vedtak fra Ungdommens kirkemøte (Den Norske kirke) høsten 2016 står bl.a. dette: "Ungdommens kirkemøte 2016 tar oppdraget og arven fra Luther og de tidlige reformatorene på alvor, samtidig som man tar avstand fra noen av de mer problematiske sidene ved den Lutherske arven, slik som Luthers antisemittiske holdninger."

